

וישב* ב

וַאֲשֶׁר הוּא עוֹשֶׂה ה' מַצְלִיחַ — און זאָגט ניט, איז משמ״ט דעם וואָרט „בידו“.

ב. וועט דאָס זיין פאַרשטאַנדיק לויטן ביאָר ה' צ'צ' אויפן פסוק „ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח“ — אַז „הצלחה הוא ענין מול כמו שקורין איש מוצלח בר מזל, גליק בלעז“.

„מזל“ איז ניט אַ זאך וואָס דער מענטש דערגרייכט דורך זיין יגיעה, נאָר דאָס איז אַ מתנה מלמעלה⁶ — „ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח“; וואָס דערפאַר דריקט זיך אויס דער ענין „המזל“ אין אַן איבערנאַטירלעכער הצלחה, וואָס אַ מענטש קען מיט זיינע כחות ניט אויפטאָן.

אַבער אויך אין דער „הצלחה“ זיינען פאַראַן צוויי אופנים:

איין אופן איז, אַז די הצלחה ווערט אנגעזען אין און דורך די מעשה ידי האדם. דאָס הייסט: די הצלחה עצמה איז ניט בגדר אַז אַ נברא זאל עס קענען אויפטאָן, און דערפון וואָס דער מענטש איז תמיד מצליח, אָדער אַז די הצלחה

א. אין דער היינטיקער סדרה ווערט דערציילט וועגן דעם זמן וואָס יוסף איז געווען במצב פון היפך החירות אין מצרים — וועלכער איז באַשטאַנען פון צוויי שלבים (זה למטה מזה): פריער איז ער געווען אַן עבד בבית פוטיפר, און דערנאָך — דורך דעם בלבול פון אשת פוטיפר — האָט מען אים אַריינגעזעצט אין „בית הסהר“;

און אין ביידע מצבים איז דער אויבערשטער געווען מיט יוסף'ן און ער האָט שטאַרק מצליח געווען, ועד כדי כך, אַז אין ערשטן פאַל האָט אים פוטיפר ממנה געווען „על ביתו וכל יש לו נתן בידו“. ויעזוב כל אשר לו ביד יוסף ולא ידע אתו מאומה גו"ז², און דער-נאָך, אין צווייטן פאַל, האָט דער שר בית הסהר אים ממנה געווען אויף „כל האסירים אשר בבית הסהר“. (ביז אַז) אין שר בית הסהר רואה את כל מאומה בידו באשר ה' אתו גו"ז³.

געפינט מען אָבער, אַז אין דעם אופן ווי די תורה ברענגט אַרויס הצלחתו של יוסף בבית הסהר, איז דאָ אַ שינוי בולט לגבי דעם אופן ווי ס'ווערט אויסגע-דריקט זיין הצלחה בבית פוטיפר: בנוגע צו הצלחת יוסף בבית פוטיפר איז דער לשון הפסוק „וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו“, משא"כ ביי הצלחת יוסף בבית הסהר זאָגט די תורה דעם לשון:

(6) ולהעיר מזוהר פרשתנו (קפט, א): בידו דאפי' מאי דהוה בידו כו'. וראה צידה לדרך כאן (פסוק ג).
(7) אהיה פרשתנו רעה, אב (ושם כרך ז תתלת, ב). וראה לעיל ע' 102 ואילך.

(8) ראה מ"ק כח, א (וזהר פרשתנו קפא, רע"א — הובא באה"ת שם): לא בזכותא כו' אלא במזל תליא מילתא (וראה ס' השרשים להרד"ק ע' צלח: שאין ההצלחה תלויה ביד האדם). — ובלשון הקבלה והחסידות — מזל הוא הכתר (שלמעלה מהשתלשלות) — אה"ת שם.

(9) לט, ב. ועד"ז שם, ג, שם, כג.

(*) ושייכותה לייט כסלו — ראה לקמן סעיף ת.

(1) לט, א ואילך.

(2) שם, ד"ו.

(3) שם, כ"כג.

(4) שם, ג.

(5) שם, כג.

[ומהאי טעמא איז דער פסוק מדגיש „וכל אשר הוא עושה גו' — ווייל דער (עיקר) באווייז פאר „אדוניו" אז יוסף איז אן „איש מצליח" איז דערפון וואס ער האט הצלחה אין „כל אשר הוא עושה" — ער איז שטענדיק מצליח אין אלעם וואס ער טוט, וואס דאס איבערצייגט יעדן אז ער איז א „בר מזל", אן „איש מצליח".]

אבער אין צווייטן פאל, בבית הסהר, איז ביי יוסף צוגעקומען דער העכער-רער אופן אין הצלחה — „ואשר הוא עושה ה' מצליח": וואס יוסף האט נאר עפעס געטאן האט מען גלייך אין דעם געזען אז „יד ה' עשתה זאת"; דאס איז ניט א זאך וואס יוסף איז בכחו צו אויפ-טאן, נאר דאס קען קומען נאר פון דעם אויבערשטן אליין — ובמילא זעט מען ניט דערין „ידו" (ועשייתו) של יוסף, נאר בלויז — „ה' מצליח".

[און דערפאר איז דא ניט נוגע דער דיוק „וכל אשר הוא עושה" — ווייל עיקר ההדגשה איז דא אויף דער איכות ההצלחה, וועלכע איז ניט בגדר אנושי (ואיש), נאר „ה' מצליח".]

ד. סיבת החילוק צווישן די צוויי אופני הצלחה ביי יוסף'ן איז פארבונדן מיטן חילוק במצבו של יוסף — אין ערשטן פאל איז ער געווען (נאר) אן עבד בבית פוטיפר (שר), אין צווייטן פאל איז ער געווען אן אסיר בבית האסורים.

די הסברה אין דעם:

די „כלי" אויף הצלחה אלקית (שלמע-לה מהטבע) איז כמפורש בקראי, „ואל זה אביט אל עני ונכה רוח", ביטוליא.

איז אין יעדער זאך וואס ער טוט (וכיו"ב) זעט מען קלאר, אז ער איז א „בר מזל" — אז דאס איז ניט קיין צו-פעליגע זאך און הצלחה נאר דערפאר וואס הוי' מצליח, דער אויבערשטער האט אים געגעבן א מזל מצליח, אדער געגעבן א הצלחה (אלקית) אין מעשה ידיו.

עס איז אבער פאראן נאך א העכערער אופן אין הצלחה — אז די הצלחה איז לגמרי איבערנאטירלעך, ניט בגדר אנושי, באופן אז מ'קען די הצלחה איבערהויפט ניט מייחס זיין צו אן אויפטו פון בני אדם, נאר מ'זעט תיכף ומיד אז נאר יד ה' עשתה זאת, דאס איז אינגאנצן אן עשי' פון יד ה'.

ג. און דאס איז דער חילוק צווישן די צוויי אופני הצלחה ביי יוסף'ן:

אין דעם ערשטן פאל, בבית פוטיפר, איז די הדגשה „ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח" — די הצלחה האט א יחס צו יוסף'ן, ער איז אן „איש מצליח"; און דערפאר איז די תורה מדייק „וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו" — די הצלחה (אלקית) איז אריינגעגעבן גע-ווארן אין זיין „יד" (ועשי').

(10) ע"ד נס המלוש בטבע, שגראה בחוש שכל הסבות היו רק למעלה מהטבע (תריא מג"א צג, סעי' ואילך, ק, א).

(11) כמרזל אשר לישראל (בפרט לאחר מ"ת) אין מזל (שבת קנז, סעי' א. ושם „מניין . . אמר אברהם . . אל צא מאצטגנינות שלך — שהרי ה' לפני מ"ת — שאין מזל לישראל" — כשנעשו דינא כ"ישראל. וידוע השקוים בזה ואכ"מ).

(12) בהבא לקמן — להעיר משערי תשובה ח"א (סו, סעי' ואילך) ע"ד שני אופני עשירות, עושר מוצלח' הבא ע"י עשי', ועושר בעצמ' (ושם, שאצל יוסף ה' בעיקר העושר ע"י מעשה. ע"ש).

ובכל עניניו ניט קיין מהלך, עאכו"כ ניט קיין הולך מחיל אל חיל וכו"י.¹⁸

[ומהאי טעמא, אפילו ווען מ'איז מכריח אן אסיר צו טאן א מלאכה כו' — האט די מלאכה קיין יחס ניט מיט אים אלס דער פועל פון דער מלאכה.

— ביי אן עבד איז דער פירוש אן ווי-באלד ער איז רכושו של האדון, איז אויך זיין "יד" (ועשי) נקנה צום אדון — ס'איז אבער דא א "יד" (— כחלק גוף העבד): משא"כ אן אסיר, וואס כל עשיו-תיו זיינען נאָר וואָס מ'איז אים מכריח צו טאן, איז עס מעיקרא ניט זיין עשיי.¹⁹ וע"ד ווי אחרונים²⁰ זיינען מבאר דעם ענין פון „אונס רחמנא פטרי", אז דאס איז דערפאר וואָס וויבאלד ער האָט עס געטאָן אינגאנצן ניט ברצונו, נאָר גע-צוואונגענערהייט, איז עס כאילו ווי ער וואלט די מעשה ניט געטאָן, ס'איז ניט זיין עשיי נאָר „כאילו נעשה מאליו".

ה. ועד"ז איז דער חילוק בנוגע צו יוסף'ן:

זייענדיק בבית פוטיפר, איז יוסף (ווי ער איז „הורד מצרימה") געווען אן עבד לפוטיפר — האָט דאָס בהתאם לזה ביי אים אַרויסגערופן אַז אויך זיין עבודת ה' זאל זיין בבחינת עבד (עבד ה'), כל

וואָס ווייניקער דער מענטש פילט זיין ישות און מציאות, אַלץ מער איז „ה' אתו" (בגלוי) — אין זיינע מעשים זעט זיך אן אַלץ מער כחו של הקב"ה.

און אין דעם באַשטייט דער חילוק צווישן דעם מצב פון אן עבד (ובפרט בבית פוטיפר — שר, ושר גדול מסתם שרי מצרים) און דעם מצב פון אן אסיר (בבית האסורים):

אן עבד, אע"פ אן „מה שקנה עבד קנה רבו",²¹ אז ער איז פאַר זיך ניט קיין מציאות — מיינט עס אַבער ניט אַז ס'איז בכלל ניטאָ קיין מציאות; עס איז בפירוש פאַראַן אַ מציאות וואָס טוט אויף (ואפילו — גדולת) — דאָס איז דאָך די מטרה פון אן עבד, צו אַרבעטן און אויפ'טאָן²² —

נאָר אזוי ווי ער איז נקנה לרבו, איז דעריבער זיין גאַנצע אַרבעט און אויפ'טו (אלס עבד) ניט אַ זאך וואָס באַלאַנגט צו אים, נאָר לרבו;

משא"כ אן „אסיר" איז ענינו — (ניט צו טאן און אויפ'טאָן, נאָר) להיפך — ער איז „אסור" געבונדן, פאַרצאָמט און מושלל פון אַ מעגלעכקייט צו אַרבעטן און טאָן עפעס אפילו צו וואָס ער איז מסוגל און מוכשר²³; ער איז בכלל זמנו

(18) להעיר מחילוק דיני עבד סתם ועבד כפות

(גיטין כא, א, עח, א. וועד).

(19) בהמשך תרסי' שם, שזהו ענינו של עבד פשוט, שהעבדות שלו היא מצד ההכרח והכפי' רק מצד קבלת עול האדון ולכן אינו מציאות לעצמו כלל (וראה שם ס"ע שכה ואילך, שהתענוג שלו הוא תענוג האדון ממש, ועבודתו נקראת ע"ש האדון עצמו. ע"ש).

אבל בפרטיות יותר יש חילוק בין עבד פשוט שענינו — לעבוד את אדונו, ואסיר שענינו להיפך — שהוא אסור ואינו מציאות כלל.

(20) ראה בית האוצר מע' א כלל כד. וועד.

(15) פסחים פח, ב. קידושין כג, ב. וראה רשב"א

קידושין שם, שמלכתחילה נקנה לרבו.

(16) שזהו גם אצל עבד פשוט (עיין ד"ה ומקנה רב ומאמרים שלאח"י בהמשך תרסי'). וראה לקמן הערה 19.

(17) וכמדובר כמ"פ (שיחות פורים וש"פ צו תשלי'. ש"פ נשא וש"פ קרח תשמ"ה) אשר יל' שמטעם זה לא מצינו בעונשי התורה העונש דשיבה במאסר — כי מכיון שאדם לעמל יולד, לא יתכן שהתורה תענוש אדם (לישב במאסר), למנעו שלא יוכל למלאות תפקידו, להיות עמל בעולם. ע"ש.

און אע"פ אז אויך די הצלחה איז פארבונדן מיט „ידו“ (ועשיתו) של יוסף — ווי דער פסוק איז מדגיש „ואשר הוא עושה ה' מצליח“ [ועד"ז איז מען מדגיש אז עס איז פאראן „ידו“ — „אין שר בית הסהר רואה את כל מאומה בידו“] — וויבאלד אבער אז יוסף איז געשטאנען אין א פולשטענדיקן ביטול צום אוי-בערשטן, וואס לאזט ניט איבער קיין ארט כלל צו מרגיש זיין די אייגענע מציאות (בדוגמא ווי אן אסיר בבית האסורים) — האט אויך זיין „יד“ (ועשי) אינגאנצן ניט תופס מקום געווען:

און דעריבער איז די הצלחה אלקית אין זיין עשי' ניט געווען מצומצם און מוגבל לויט די גדרים פון „יד“ הנברא, נאר — אז ענין אלקי שלמעלה מהטבע לגמרי, ביז אז עס הערט זיך אינגאנצן ניט דער „יד“ ועשי' של יוסף, נאר בלויז דער — „ה' מצליח“.

ו. ע"פ האמור יש ליישב נאך א תמי' אין פירשי' בהמשך הכתובים הנ"ל:
אין דעם פסוק „וירא אדוניו (פ') טיפר) כי ה' אתו וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו“ איז רש"י מפרש: „כי ה' אתו — שם שמים שגור בפיו“.

פארוואס דארף רש"י בכלל זיך אפ-שטעלן אויף דעם? און נאכמער — בא-ווארענען אז די ווערטער „ה' אתו“ מיינען (ניט פשוטן כמשמען, אז דער אויבערשטער איז מיט אים, נאר אז) „שם שמים שגור בפיו“?

שבקש טבה, כי יוסף מצד מעלתו לא ה' זריך לבקש טיבה. וע"פ המבואר בפנים יש לומר ששייך להענין של ישיבתו בבית האסורים. וראה לעיל הערה

12.

26) וברמב"ן שם כתב על פרשי' זה „ואינו נראה“.

מציאותו איז די מציאות האדון. און דאס איז דער טעם (פנימי) פארוואס הצלחתו של יוסף איז ערשט געקומען לידי גילוי מחמישי ואילך בפרשתנו²¹, ווייל מצד אט דעם ביטול צום אויבערשטן וואס זיין עבדות האט אין אים ארויסגע-בראכט — איז²² „ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח . . ה' אתו וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו“.

אבער היות אז אין דעם אופן איז אויך לאחרי הביטול נאך אלץ דא די מציאות פון „יד“ העבד — דערפאר איז אויך די הצלחה אלקית (נאר) אין אן אופן פון „ה' מצליח בידו“ (כנ"ל), די הצלחה אלקית איז אנגעטאן אין (ובמילא אפגע-מאסטן לויט) זיין „יד“ ועשי'²³:

בשעת אבער מ'האט יוסף'ן איינגע-זעצט בבית האסורים, וואס דאס האט ביי אים מגלה געווען²⁴ א ביטול מוחלט צום אויבערשטן, ער איז ביי זיך גע-ווארן כאין ואפס ממש — דעריבער איז אויך די הצלחה אלקית געקומען אין אן אופן פון „ואשר הוא עושה ה' מצליח“ — א הצלחה וואס איז ניט בגדר „איש“, נאר מען זעט מעיקרא אז עס איז דורכ-אויס יד ה' (כנ"ל)²⁵.

21) דלכאורה קודם שהודו — הי ציל הוי אתו ביתר שאת כו'.

22) להעיר מהמשך תרס"ז ע' שפד.

23) ובפרט עפ"י מהמשך תרס"ז שם ע' שי. שיב. שכב) שיוסף בבית אדוניו (פוטספר) ה' בבחי' עבד נאמן (ולהעיר מהלשון שם ע' שכב) „אצל פוטספר וכן אח"כ כשה' מלך מצרים“ — ומדלג על הצלחתו בבית הסהר).

24) להעיר ממכתב כ"ק מר"ח אדמו"ר (לקריד ח"ד תרי, ב ואילך. אגרות קודש שלו ח"ד ע' פד) אודות „גודל תועלת הירחנתי“ הנאה ע"י מאסר. ע"ש.

25) ויש לקשר זה עם דברי הבחי' (סוף פרשתנו. נתי' ב"ה ולא זכר תרע"ז, תפרי"ח. ובכ"ח. וראה לקי"ש חכ"ז ע' 99 ואילך), שיוסף נענש „לפי

צו הוי', צום אויבערשטן, אין דער צייט וואָס פּוטיפּר (ווי אַלע מצריים) איז גע- ווען אַן עובד עבודה זרה³¹ און האָט ניט געוואוסט וועגן דער מציאות פון אוי- בערשטן³²!

דעריבער מוז רש"י מפרש זיין — „שם שמים שגור בפיו“: יוסף האָט שטענדיק ביי יעדער זאך און געשע- עניש דערמאנט דעם אויבערשטן אַלס דער מנהיג העולם³³ [ועד ווי מ'האָט געלערנט פריער אַז יעקב האָט געזאָגט יצחק³⁴ „הקרה ה' אלקיך לפני“, און ווי רש"י³⁵ איז דערויף מפרש אַז יצחק האָט אויף דעם געזאָגט „אין דרך עשו להיות“ ש"ש שגור בפיו³⁶], דערפאַר האָט פּוטיפּר געוואוסט אַז די הצלחה פון יוסף נעמט זיך דערפון וואָס „ה' אתו“ (ווי ער האָט כסדר געהערט מפי יוסף)³⁶.

משא"כ אין דעם פסוק „ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח“, ועד"ז אין פסוק „אין שר בית הסהר רואה גוי באשר (בשביל ש) ה' אתו“ — וואו עס רעדט זיך (ניט אַז פּוטיפּר (אָדער דער שר בית הסהר) האָט געזען „כי ה' אתו“, נאָר) וועגן דער עצם זאך אליין, אַז די סיבה

און נאָכמער: אין דעם פסוק שלפּנאָז, „ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח“²⁷, איז רש"י גאָרניט מפרש, היינו אַז ער לערנט די ווערטער כפשוטן (און ניט „שם שמים שגור בפיו“)²⁸; ועד"ז אין ווייטערדיקן פסוק: „אין שר בית הסהר רואה את כל מאומה בידו באשר ה' אתו גוי“, איז רש"י מפרש „באשר ה' אתו — בשביל ש' ה' אתו“, וואָס דערפון איז מובן אַז אויך דאָ לערנט רש"י אַז „ה' אתו“ מיינט כפשוטן, אַז דער אויבערשטער איז מיט אים²⁹ און דערפאַר האָט ער הצלחה

— פון וואָנעט נעמט רש"י אַז „ה' אתו“ אינעם פסוק „וירא אדוניו גוי“ איז פירושו (בפשוטו של מקרא) „שם שמים שגור בפיו“?

איז דער ביאור אין דעם:

דאָ שטייט „וירא אדוניו כי ה' אתו“, אַז פּוטיפּר האָט געזען אַז „ה' אתו“. שטעלט זיך די שאלה³⁰: נניח אַז ער האָט געזען די איבערנאָטירלעכע הצלחה פון יוסף³¹ — פון וואָנעט האָט אָבער פּוטיפּר געוואוסט צו מייחס זיין די הצלחה

(27) וכן קשה ממשנ' לעיל (תולדות כו, כח) באבמלך (והובא ברמב"ן וגויא פרשתנו כאן) „ראו ראינו כי ה' עמך“ — ולא פרש"י שם „שם שמים שגור בפיו“. וראה לקמן הערה 36.

(28) וצ"ע בתי הגויא (ועד"ז בצידה לדרך ועוד. וראה מושב זקנים ורע"ב) כאן „דאין לומר כמשמעו . . כי ה' מצליח על ידי הקב"ה דזה כתיב לאחריו וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו“ — שהרי גם בפסוק שלפנא' (וכן גבי בית הסהר) ישנו כפל זה. (29) כי באם הפירוש דה' אתו הוא „ש"ש שגור בפיו“ (ורש"י סומך על פירושו לפני) — לכאורה לא מתאים (כיכ) לומר „אין שר בית הסהר רואה גוי באשר (בשביל ש) ה' אתו“ (ש"ש שגור בפיו).

(30) ראה גם באר מים חיים (לאחי המהר"ל), דבק טוב ובאר צחק כאן (וכרא"ם מקשר פרש"י זה עם דברי המדרש (ע"ש) — אבל לכאורה אינו שייך לפשוטו של רש"י כלל).

(31) ראה רש"י בא (יב, א), „מלאה גילולים“.

(32) וכדברי פרעה (שמות ה, ב) לא ידעת את הוי'. וכאן הרי ה' לפני שיוסף אמר לפרעה (מקץ מא, טו) „אלקים יענה את שלום פרעה“.

(33) ראה במדבר פי"ד, ג קרוב לסופו.

(34) תולדות כו, ב.

(35) שם, כא.

(36) משא"כ באבמלך שכבר נגלה אליו אלקים בחלום הלילה בקשר לאברהם (וירא כ, ו) ואפשר לפרש בפשטות „ראה (באברהם — רש"י) ראינו כי ה' עמך“. וגם ביצחק (ראינו — כד. רש"י) — הרי דוקא אצלו היתה הצלחה נסית ד"מאצא גוי מאה שער"ם אף „שהארץ קשה והשנה קשה“ (תולדות כו, יב ובפרש"י).

אז אין יעדער עשׂי שלו איז געווען
מודגש זיין שטענדיקע פאַרבונדנקהייט
מיט ג-טלעכקייט:

משא"כ אין דעם העכערן אופן אין
הצלחה — „ואשר הוא עושה ה' מצליח"
— איז ניט נוגע די הדגשה פון „שם
שמים שגור בפיו". ווייל דער ביטול פון
„שם שמים שגור בפיו" איז ע"ד ווי דער
ביטול פון אן עבד (וואס ידו כיד רבו)
— ס'איז דא „פיו", נאָר ענינו פון „פיו"
איז וואס דורך פיו ווערט נתגלה „שם
שמים" (שם שמים שגור בפיו). אָבער
דער אויפטו פון דער הצלחה (בבית
האסורים) איז אין דעם וואס עס הערט
זיך כלל ניט אן מציאותו (כולל — ניט
„פיו") של יוסף, נאָר ס'איז כל כולו אן
ענין פון „ה' מצליח".

ח. דער חג הגאולה פון דעם אלטן
רבי'ן, בעל התניא והשו"ע, איז חל ברוב
השנים אין דער וואך פון פ' וישב.

— געפינט מען, אז אויך ביי זיין
גאולה איז די הצלחה געווען אין די
ביידע אופנים, ע"ד ווי ס'איז געווען ביי
יוסף הצדיק — סיי „איש מצליח" און
סיי „ואשר הוא עושה ה' מצליח":

חסידים דערציילן³⁷, אז בשעת דער
אלטער רבי איז געזעסן אין מאסר,
זיינען די שרי המלוכה וועלכע האָבן
אים חוקר ודורש געווען (און אויך דער
מלך אליין) געווען בהתפעלות גדולה
פון גודל חכמתו און זיי האָבן איינ-
געזען אז ער איז אן „איש אלקי" (א בעל
רוה"ק וכו') — וואס דאָס איז בדוגמא
צום ערשטן אופן אין הצלחת יוסף, „ויהי
איש מצליח" (מצד דעם וואס ער איז אן
איש קדוש — „שם שמים שגור בפיו").

פון יוסף'ס הצלחה איז „כי ה' אתו", איז
דאָ ניטאָ קיין יסוד ענדערן דעם פשט
ולפרש אז „שם שמים שגור בפיו".

ז. עס בלייבט אָבער די שאלה אויפ'ן
פסוק עצמו:

וויבאלד אז אויך זייענדיק אין בית
הסהר איז ביי יוסף'ן זיכער געווען „שם
שמים שגור בפיו", ובמילא האָט אויך
דער שר בית הסהר געקענט זען „כי ה'
אתו" — פאַרוואָס זאָגט ניט דער פסוק
אז אויך דער שר בית הסהר האָט געזען
„כי ה' אתו" („שם שמים שגור בפיו")³⁷?

ע"פ הנ"ל אָבער איז דאָס מובן —
ווייל דער ענין פון „שם שמים שגור
בפיו" איז א טעם וסיבה (ניט נאָר אויף
„וירא אדוניו" — ראיית פוטיפר „כי ה'
אתו" — נאָר אויך) אויף דער עצם זאך
(וואס שטייט דערנאָך) „וכל אשר הוא
עושה ה' מצליח בידו":

וויבאלד יוסף איז געווען דורכגע-
נומען מיט ג-טלעכקייט אין אן אופן פון
„ש"ש שגור בפיו", אז ביי יעדער עשׂי
ומאורע האָט ער דערמאָנט שם שמים,
דעריבער איז ער געווען א כלי צו דער
הצלחה שלמעלה — „ה' מצליח בידו".

דאָס איז אָבער נאָר בשייכות צו דעם
ערשטן אופן פון הצלחה וואָס ער האָט
געהאָט זייענדיק בבית פוטיפר — „ויהי
איש מצליח", „ה' מצליח בידו" — אז ער
איז געווען אן „איש מצליח" דערפאַר
וואָס זיין הנהגה איז געווען בהתאם לזה.

37 ע"ד הפשט י"ל, כי שר בית הסהר לא ה' שגור" במחיצתו של יוסף בבית הסהר (ובפרט בנדודי שה' בבור — פרשתנו מ, טו. מקץ מא, יד ובפרש"י), ובפרט „שגור" (בקביעות), ולא שייך לומר שראה ששם שמים שגור בפיו: משא"כ בפוטיפר שיוסף ה' בביתו.

38 בית רבי ח"א פט"ז. ס' תולדות אדה"א (קהת תשל"ז. ועוד) ע' ר' (בהוצאת תשמ"ז — ח"ג ע' 675) ואילך.

דיקע מעלה פון שמו, וואס קומט פון אים דערנאך ארויס; און ניט די פריער-דיקע מעלה, ווען ער איז געווען א פרי. ועד"ז בנמשל: בעת מאסרו האט דער אלטער רבי ניט געקענט מפיץ זיין די מעינות פון תורת החסידות, אפילו ניט ווי קודם המאסר, ועאכורכ ניט לויט הענין ד'מוציא שמנו' פון נאך דעם מאסר] —

וואס דאס איז אן ענין פון „קטנות“ און ביטול⁴¹, און דעריבער איז עיין נמשך געווארן די הצלחה שלמעלה באופן אז אלע האבן געזען ווי „מאת ה' היתה זאת“:

און די הצלחה האט ער דערנאך ממשיך געווען לכל מקושריו והולכי בעקבותיו, ווי כ"ק מו"ח אדמו"ר האט דערציילט כמה פעמים⁴², אז צוליב דער מסירת נפש פון אלטן רבי'ן האט מען ע'פסקנא אין ב"ד של מעלה אז „בכל צנין של תורה יר"ש ומדות טובות תהי' יד (כל) מקושריו והולכי בעקבותיו על העליונה“.

(משיחות ש"פ וישב תשד"מ, תשמ"ה)

אבער אין דער גאולה גופא איז גע-ווען נאך א העכערער סוג הצלחה, ווי דער אלטער רבי שרייבט במכתבו הידוע⁴³ אז די שרים „ענו ואמרו . . כי אם מאת ה' היתה זאת היא נפלאות בעינינו“: נוסף לזה וואס זיי האבן אנער-קענט אז דער אלטער רבי איז אן „איש אלקי“ — איז זיין גאולה געווען אזא פלא נפלא וואס איז אינגאנצן ניט בגדרי הטבע, ביז אז אויך בעיני פון די שרי המלוכה „היתה זאת הפלא ופלא“ און זיי האבן מכריז געווען „מאת ה' היתה זאת“: דא איז ניט די הדגשה אז דאס איז א הצלחה פון דעם אלטן רבי'ן אלס אן „איש אלקי“ (עבד ה') — נאך זיי זעען איז דעם בגלוי יד ה' — בדוגמת „ואשר הוא עושה ה' מצליח“.

ווארום זייענדיק אין מאסר (בדוגמא ווי יוסף הצדיק) האט דער אלטער רבי דורכגעמאכט גאר גרויסע יסורים,

ובפשטות, נוסף אויף די יסורי הנפש ויסורי הגוף פון דעם מאסר, האט ער אין דער צייט זיך ניט געקענט עוסק זיין אין הפצת תורת החסידות ודהתורה בכלל

— [ווי גערעדט אמאל בארוכה⁴⁴, אז דאס איז דער דיוק אין דער שיחה פון דעם רבי'ן (מהורש"ב) נ"ע⁴⁵ אז דער מאסר איז געווען בדוגמא צו כתישת הזית („מה היתה הזה כשכותשין אותו הוא מוציא שמנו“⁴²): בעת דער כתישה פארמאגט ניט דער זית קיין איינע פון די ביידע מעלות⁴³: ניט די שפעטער-

ש(גס) ע"ד ההלכה כן הוא, שבעת כתישת הזית היה מוקצה. ע"ש. ואכ"מ.

(44) ע"ד מ"ש בחינוך קטן בסופו ע"ד הנפילה ב"ן מדריגה למדריגה. וראה פלח הרמון בראשית (ע' 302) טעם ה' לנפילה זו. וראה בארוכה בזה — לקריש חיה ע' 397 ואילך: ח"כ ע' 168 ואילך (ע"פ פ"י הפנים יפות וישלח ע"ה"פ (לב, יא) קטנתי.

(45) קיצורים והערות לתניא ס"ע קכב ואילך. אגרות קודש אדמו"ר מהור"י צ"ח ס"ע רסד ואילך (ולהעיר שבכמה מהאגרות שנשמנו בהערה שם, לשון ברכת אדה"י הוא ש'צליוח). — זוהי בהוספה על הבטחת ההי"מ (בית רבי ח"א פ"ד). „שכל עת . . יהי יד חסידים על העליונה“.

(39) נדפס בבית רבי שם פ"ח. ס' אגרות קודש אדה"י ס' לח. ושי"ן. וראה לעיל ע' 186 ואילך.

(40) לקריש חיה ע' 399. ח"כ ע' 169.

(41) ס' השיחות תורת שלום ע' 26.

(42) ראה מנחות גג. ב. שמור פל"י. א.

(43) וראה בארוכה שיחת ש"פ וישב תשמ"ב —

מקץ

עפר וקטמיות דברים שהן מעמידין פירות."

דאס הייסט: לויט ביידע דיעות⁸ קומען די ווערטער „אוכל שדה — נתן גו" צו דערציילן ווי יוסף האט באַ וואַרנט אַז די תבואה זאל זיך האַלטן און ניט פאַרפּוילט ווערן. דער חילוק ביניהם איז: לויט דער ערשטער דיעה האט ער דאס באַוואַרנט דורך לייגן די תבואה בסמיכות צו דער שדה וואו עס האט געוואקסן — „מפני שכל ארץ וארץ מעמדת פירות" („מעמדת" דא — מיינט מקיימת⁹): און לויטן צווייטן מ"ד האט ער דאס באַוואַרנט דורך „נתן בהם עפר וקטמיות (וואס זיינען) דברים שהן מעמידין פירות".

[און ווי מפרשים¹⁰ זיינען מבאר, אַז ר' נחמ" לערנט דאס אפ פון די ווערטער „שדה . . נתן" — אַז „נתן" איך (עפעס) פון דעם „שדה" . . אשר סביבותי" (ד.ה. עפר וקטמיות)].

א. אין היינטיקער סדרה ווערט דערציילט ווי יוסף האט צוזאַמען געקליבן דעם „אוכל" אין די שבע שני השבע, און דער פסוקי זאגט: „ויתן אוכל בערים אוכל שדה העיר אשר סביבותי נתן בתוכה".

וואס זיינען מחדש די ווערטער „אוכל שדה העיר אשר סביבותי נתן בתוכה" אויף דעם „ויתן אוכל בערים²² פון „ויתן אוכל בערים" איז פאַרשטאַנדיג אַז ער האט די תבואה פון די פעלדער אַרום די שטעט אַריינגעגעבן אין די נאַענטסטע שטעט — פאַרוואס זאל מען זיך מטריח זיין צו ברענגען די תבואה אין אַז אַנדער ווייטערער שטאט²³?

אפילו אויב מען זאל זאגן אַז מ'וואלט עס אַליין ניט פאַרשטאַנען — איז נאך אַלץ ניט גלאטטיק: למאי נפק"מ דאס צו דערציילן?

אין מדרש²⁴ שטייט אויף דעם: „נתן מה שבתחום טברי" בטברי²⁵ ומה שבתחום ציפורי בציפורי מפני שכל ארץ וארץ מעמדת פירות. ר' נחמ" אמר נתן בהם

(7) ראה רש"י, מתנות כהונה ויפ"ת (השלם) לביר שם. רד"ל שם.

(8) כ"ה להמפרשים שנשמנו לקמן הערה 10. זראה לקמן סוף ב. — וביפ"ת (השלם) מפרש (במדרש) דמ"ש ר"נ „נתן בהם עפר כו" אינו פירוש הכתוב כ"א רק עצת יוסף לקיים התבואה, אבל פ"י הכתוב „אוכל שדה העיר גו" הוא — שגם „אוכל שדה כל עיר סביבות ארץ מצרים נתן בתוך ארץ מצרים".

(9) מתי"כ שם. וראה רד"ל שם שמציין לקהיר עה"פ (א, ד) והארץ לעולם עומדת (ומתי"כ שם).

(10) פ"י מהרז"ו לביר שם. וראה גם נחלת יעקב לפרש"י כאן. — ובעוד מפרשים (נזר הקודש (השלם) ורד"ל לביר שם. משכיל לדוד ומלאכת הקודש לפרש"י כאן) שנלמד מהתיבות „אשר סביבותי" (ע"ש).

(1) פרשתנו מא, מח.

(2) ראה גם דבק טוב לפרש"י כאן.

(3) באר מים חיים (לאחי המהר"ל) לפרש"י. וראה גם מלאכת הקודש (לפרש"י) כאן.

(4) יפה תואר (השלם) לביר שבהערה הבאה (הובא גם בנזר הקודש השלם שם). מלאכת הקודש לפרש"י כאן.

(5) ב"ר פ"צ, ה.

(6) להעיר אשר טברי וציפורי — הפכים (ראה גם מתי"כ לביר שם): טברי עמוקה ביותר וציפורי בהר ובראשו (שבת קי"ח, ב וברש"י שם. פסיר פ"ח).

— וראה כיכורים פ"א מ"ג, י"ד.